

НЕЗАРАЗНА ПАТОЛОГІЯ

УДК 619(477)(092) "1901/1991"

ЖИТТЯ ВЧЕНОГО МОГЛО ОБІРВАТИСЯ В РОЗПАЛ РЕПРЕСІЙ... ДО 115-Ї РІЧНИЦІ ПРОФЕСОРА ІВАНА ПОВАЖЕНКА

**В. М. ЩЕРБАТЮК, доктор історичних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ**

**С. М. ТКАЧЕНКО, кандидат ветеринарних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

Анотація. Першим в Україні звання «Заслужений діяч науки Української РСР» Указом Президії Верховної Ради УРСР від 29 червня 1943 р. удостоєний видатний український вчений у галузі ветеринарної хірургії Іван Омелянович Поваженко. Іван Омелянович – доктор ветеринарних наук, професор, член-кореспондент і академік Української академії сільськогосподарських наук (УАСН) до останніх своїх днів приділяв увагу науці та підготовці молодих фахівців в Українській сільськогосподарській академії¹ (нині – Національний університет біоресурсів і природокористування України). Досліджено непростий шлях І. О. Поваженка в науку; висвітлено безпідставні репресії, що їх зазнав молодий вчений у 1938 р. з боку радянської каральної системи; окреслено наукову діяльність вченого у довоєнні роки, період радянсько-німецької війни 1941 – 1945 рр. та після війни; показано вклад вченого в українську науку, зокрема, в галузі ветеринарії; акцентовано увагу на рисах характеру, притаманних І. Поваженку як науковцю, педагогу та людині.

Ключові слова: *І. О. Поваженко, ветеринарний хірург, історіографія*

Актуальність. На жаль, в історіографії до цього часу відсутнє ґрунтовне дослідження постаті видатного науковця з містечка Боярка, що на Черкащині, Івана Омеляновича Поваженка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на відсутність ґрунтовного дослідження життя і творчості відомого вченого, ряд праць тією чи іншою мірою все ж торкалися постаті І.О. Поваженка. У першу чергу слід відзначити роботи, видані з друку Національним університетом біоресурсів і природокористування України, зокрема до

© **В. М. ЩЕРБАТЮК, С. М. ТКАЧЕНКО, 2016**

¹ Так називався вищий навчальний заклад у якому до часу своєї смерті працював І. О. Поваженко.

ювілеїв закладу [1, 49], експозицію музею історії університету [2], інформацію щодо наукової школи хірургів закладу [3] та історії Київського ветеринарного інституту [4]. Окремі відомості черпаємо з історії кафедри хірургії зазначеного закладу, яка носить ім'я вченого [5]. Не обійшли увагою вченого й автори ряду підручників та посібників, зокрема «Загальна ветеринарна хірургія» [6; 7] та ін. Про І. Поваженка як про засновника Київської школи ветеринарних хірургів йдеться у викладі історії розвитку ветеринарної хірургії в Україні [8]. Про Поваженка як науковця, учителя, інтелігентну людину, наставника, щирого порадидача йдеться у дослідженнях його земляків-журналістів [9; 10; 11], учнів [12], згадується він в ряді сучасних новітніх біографічних та інформаційно-публіцистичних публікаціях [13, 98; 14, 7] тощо. Окрему інформацію черпаємо із робіт сучасних істориків, краєзнавців та освітян Черкащини, серед яких значну наукову вагу мають праці членів організації «Витоки» Національної спілки краєзнавців України, зокрема директора Боярського навчально-виховного комплексу (НВК) «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I–III ступенів»² Лисянського району М. П. Демчука [15, 14; 16, 12] та ін. Матеріали про відомого вченого представлені в експозиції Лисянського районного історичного музею імені Т. Г. Шевченка та в путівнику по музею [17, 10, 11, 31]. Відзначимо, що серед праць сучасних істориків та краєзнавців Національної спілки України в контексті загальноукраїнських подій видані ґрунтовні дослідження та енциклопедичні видання з історії Малої Батьківщини І. Поваженка, де також йдеться про вченого [18, 289; 19, 21, 35, 91, 102, 154, 203]. Відомості про Івана Омеляновича вміщені в колективному науковому та навчальному історико-етнографічному виданні «Шевченків край» [20, 452], рекомендованого 2009 р. Міністерством освіти і науки України.

Автори даної наукової розвідки були учасниками ряду заходів на батьківщині І. О. Поваженка у містечку Боярка Лисянського району Черкащини з нагоди 105-річчя вченого, що проходили 20 жовтня 2006 р. Одним з учасників науково-практичної конференції, присвяченій Івану Поваженку, також був його колишній аспірант, на той час доцент Національного аграрного університету, на жаль, нині покійний, В. Т. Міщишин. Василь Тимофійович передав рукопис свого учителя, де той описав репресії, застосовані до нього 1938 року. Спогади Івана Омеляновича закінчувались так: «...полагаю эту машинопись поместить в нашей стенной газете, когда меня уже не будет». Заповіт Івана Поваженка – оприлюднити його спогади було виконано нами 2009 р. у збірнику «Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій» [21]. Проте, на наше глибоке переконання, ґрунтовна праця з дослідження життя і творчості І. О. Поваженка ще чекає свого дослідника. Доречним було б створити дисертаційного дослідження

² Заклад носить ім'я професора Івана Омеляновича Поваженка.

щодо постаті вченого та на його основі видати з друку окрему монографію.

Мета досліджень - спроба надолужити існуючу в історіографії прогалину з дослідження життя і діяльності І.О. Поваженка.

Результати досліджень та їх обговорення. Народився Іван Поваженко 4 серпня 1901 р. у мальовничому волосному містечку Боярка³Звенигородського повіту Київської губернії. Цікаво, що колишне сотенне козацьке містечко Білоцерківського полку, дало світу ще двох видатних науковців – вченого в галузі іноземного перекладу та мовознавства (англійська, німецька та італійська мови) професора Ілька Вакуловича Корунця та відомого науковця в галузі радіології, професора Юліана Тодосьовича Киношенка.

Зростаючи у селянській родині, з дитинства привчений до праці. Юність Івана Поваженка припала на роки Української революції 1917 – 1921 рр. Саме тут під впливом незламної волі українських селян, які до середини 1921 р. активно, зі зброєю в руках протистояли поширенню в краї радянської влади, формувався світогляд, сила волі й характеру хлопця. Він був свідком протидії місцевих селян, об'єднаних отаманом Квітковським в загін чисельністю до 1200 осіб [22, арк. 44], поширенню в краї більшовицької агресії, коли про життя в Боярській волості в тогочасних радянських документах значилось як про таке, що йшло «без всякої влади» [23, 141] [тобто проходило без влади більшовиків – *авт.*].

Проте потяг до знань спонукав Івана вступити до Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, створеного у червні 1921 р. на базі ветеринарного факультету Київського політехнічного інституту. Тож влітку 1921 р. серед абітурієнтів першого набору новоствореного інституту, які складали вступні іспити, був і непримітний сільський хлопчина з Боярки, одягнений у світу і штани з мішковини [9]. Через кілька десятиліть в історії розвитку ветеринарної медицини України зазначатиметься: «Важлива роль у розвитку і зміцненні авторитету Інституту [Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту – *авт.*] належить випускнику 1925 року, визначному спеціалісту в галузі ветеринарної хірургії Івану Омеляновичу Поваженку» [24]. Але тоді, в роки розрухи, студентське життя молодого хлопця було не з легких. Водночас мачуха відмовила в допомозі, тому на життя довелося заробляти самому. Жив у підвальному приміщенні [9], щоб заробити на життя працював і в полі, і на будівництві, кочегаром, вантажником [12, 48]. Дещо легше стало, коли йому – студенту третього курсу запропонували підробляти санітаром клініки, де під керівництвом професора П. В. Савицького водночас набував й практики лікування тварин.

³ Нині село Лисянського району Черкаської області.

У 1925 р. випускника Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту І. Поваженка запрошують працювати на вакантну посаду закладу – ординатором клініки дрібних тварин. У 1930 р. інститут розділився на два самостійні інститути – ветеринарний та зоотехнічний. Іван Омелянович стає асистентом кафедри хірургії ветеринарного інституту, навчаючись водночас у Київському медичному інституті. Згодом майбутній вчений згадував: «В медінституті я не лише поповнював свої пізнання. Найважливішим елементом підготовки для мене було також засвоєння методів роботи у ВУЗі. В цьому світлі багато чого, продуманого в ті роки, залишилось в моїй пам'яті і лягло в основу педагогічного такту» [2].

У період 1931 – 1935 рр. Київський ветеринарний інститут проводить по два набори студентів на рік і в передвоєний час стає одним із найбільших навчальних закладів цього профілю в колишньому СРСР. У ті роки зростає й майстерність І. О. Поваженка. Його праця «Епідуральна анестезія у тварин», опублікована у Берліні, зацікавила наукову громадськість [9], а в 1937 р. вчений захистив кандидатську дисертацію і був обраний завідувачем кафедри хірургії Київського ветеринарного інституту. Того ж року ним була заснована Київська школа ветеринарних хірургів. Згодом під керівництвом І. Поваженка буде захищено 25 кандидатських та 5 докторських дисертацій [3]. З числа останніх їх автори – відомі спеціалісти з оперативної хірургії В. К. Чубар, А. Ф. Бурденюк [8], С. І. Братюха, В. Б. Борисевич, Г. М. Калиновський [12, 48]. Згодом учнями І. Поваженка стануть всесвітньо відомі вчені з інших галузей наук – академіки Д. О. Мельничук, Г. О. Хмельницький та ін. [12, 48]

Та не все так злагоджено складалось у житті Івана Поваженка, як у цілому і в Україні 1930х років. Його життя мало обірватися в розпал репресій 1938 р. Івана Омеляновича, тоді викладача Київського ветеринарного інституту, за доносом студента Піддубного звинуватили в тому, що він «ганьбив Радянську владу, демонструючи на лекціях тварин-калік і ніколи не показував хорошого коня колгоспу чи радгоспу...» [11]. Спогади про цю сторінку свого життя, які вчений сподівався все ж колись донести до людей, починалися так: «Тут [у спогадах – *авт.*] найважливіше, навмисно випущене із мого короткого автобіографічного нарису...» [21, 142]. У Поваженка не було підстав вважати, що можуть виникнути причини для його арешту. На своє звинувачення він відповідав, що викладає хірургічну патологію тварин, користуючись ілюстраціями вітчизняних і зарубіжних авторів, кожен з яких намагається представити у своїх працях найбільш яскраві випадки патологічних процесів, які спотворюють тварин [21, 146].

Однак, арештованого 2 лютого 1938 р. Івана Поваженка в той же день поставили на так званий конвеєр. Науковець згодом пояснював «З нього [конвеєра – *авт.*] зазвичай починалися катування значної

кількості «ворогів народу», які не підлягали знищенню без слідства. Суть цієї процедури в наступному: стояти віддалено від стіни, не маючи опори руками, плечем, скільки витримає випробовуваний. Слідчі, змінюючись у належний час безперервно твердять, вивергаючи потік витончених лайок – «признавайся». Час від часу таке катування поєднувалось із побиттям іншого підслідного, що проводилось за тонкою дерев'яною стіною. Це для того, щоб я чув його крики і, очікуючи таких же випробувань, визнав себе «ворогом народу... і якою мізерною представлялась мені міра розумового розвитку слідчого апарату, якому доручають вести справу «політичних злочинців», таких як я, готових зустріти смерть» [21, 143]. Проте у такій обстановці у Івана Поваженка, як і у багатьох інших звинувачених, які відчували свою невинність, загартована з дитинства особиста психіка спрацьовувала у зворотному напрямку – вистояти або померти. Не діяла навіть безпосередня погроза смертю. Приклад наводить Іван Омелянович: «... один із слідчих вирішив змусити підписання акту про мою злочинність погрозою розстрілу. Оголив пістолет системи «Наган», вивів мене у підвал тюрми, що призначався для цієї процедури. Він [підвал – авт.] являв собою кімнату із входом на всю стіну довжиною 25 метрів, до шести метрів у ширину з похилою (25–30 %) підлогою. Він [слідчий – авт.] чекав, що я благатиму про помилування, а я задоволений долею, пішов широким кроком до стінки, біля якої належить стояти засудженому. Вистрілу не прослідувало: вернули до камери» [21, 145].

Зазвичай після безрезультатних для слідства психологічних випробувань задля змушення людини визнати свою провину, слідувало застосування до неї фізичного насилля. Не був виключенням й Іван Поваженко: «... Восени (числа не пам'ятаю), – згадує вчений, – у 23.00 відвели в окрему кімнату в тюрмі і закрили двері. Опісля хвилин за 30 увійшла людина років 19–20 із ніжкою від стільця і побила мене до втрати свідомості. Вранці я відмовився від харчування, оголосив про це черговому по коридору. Лежав на полу «параші» дев'ять діб. На десяту – відвели до лікарні». Що цікаво, Іван Омелянович й тут не полишав медичні спостереження – у даному випадку над станом свого здоров'я, констатуючи згодом у спогадах: «... з 12-го дня почала згасати свідомість, без яких-небудь неприємних відчуттів до цього. Послідували внутрішньовенні вливання глюкози, коли залишався в глибокому забутті. Повинен відзначити її особливий ефект у голодуючого: зразу ж відчувається потепління всього тіла, посилюється сердечна діяльність, відновлюється свідомість. На 16-й день присутній в ординаторській чоловік у цивільному запитував мене: «Чого ж ти хочеш? Я відповів – відкритого суду або смерті. «Припиняй голодовку – звільнимо, я прокурор». Не буду зупинятися на подальшому періоді з набряком та болісним проносом. Днів через

двадцять мене відвезли до чергового (нового) слідчого. Ввели до просторої зали типу аудиторії амфітеатром, де окрім слідчого був доцент Чеботарьов і студент 4-го курсу Піддубний. Слідчий зачитав свідчення Чеботарьова про мою шкідливу діяльність спільно з директором Любченко А. П. і запропонував йому підписати відмову від них [свідчень – *авт.*]. Студенту Піддубному також «було запропоновано підписати відмову від свідчень». Була ще одна людина, свідчення якої використали проти І. Поваженка – секретар партійного бюро інституту Шейніс [21, 146].

Підступність пануючого режиму та підлість виконавців його злочинних діянь Іван Омелянович зафіксував, як він сам зазначив, «у заключному етапі справи»: «Він [слідчий – *авт.*] заявив: "Найшли б яку-небудь задирку у біографії, не минули б Колиму, забудьте і нікому не говоріть про тюрму". При цьому на столі стояла бутила горілки, кусок полтавської ковбаси довжиною 30 см., шмат рум'яного хліба. Він [слідчий – *авт.*] вважав, що я проголодавшись, насичусь у його відсутність і, звичайно, околю до вечора або й раніше. Яка підлість і безмежна дурість. Повинен же він був знати, що має справу із закінчившим ветеринарний і медичний інститут, із розуміючим, який простий шлях у могилу людини із набряком голодавшого, що спокусився ситим блюдом» [21, 146].

Не можемо оминати й почуття вдячності Івана Омеляновича до тих колег, які, ризикуючи власним життям і благополуччям, підтверджували на допитах невинність вченого, визнавали це прилюдно. Зокрема Іван Поваженко писав: «Визвав слідчий професора Туркевича, щоб той підтвердив мою причетність до «ворогів народу». К. І. [Костянтин Іванович – *авт.*] заявив "Знаю Поваженка як трудівника, досвідченого хірурга, допитливого наукового працівника і не уявляю його в ролі злочинця". Слідчий вигнав його з кабінету, вилаявши. Професор Касьяненко на загальному зібранні студентів і співробітників ветінституту мав сміливість сказати після виступів на мою адресу деяких підлих ораторів: "Не вірю я в те, що Поваженко являється ворогом народу"».

Перебування у тюрмі та усе пережите відбилось на свідомості Івана Омеляновича. Він сам зазначав: «... робота в клініці та праця дома за письмовим столом, безперервно, за виключенням 6–7 годин в ліжку та й то частенько з аналізом виконаного, написаного, планованого... відволікало від перенесеного в тюрмі...» [21, 147].

Результатом наполегливої праці став захист докторської дисертації та затвердження у листопаді 1939 р. І. О. Поваженка у званнях доктора ветеринарних наук і професора [12, 48].

А далі війна... Окрім мотивів, які схилили І. О. Поваженка до рішення піти на фронт – прищеплена з юних літ любов до Вітчизни, підготовленість як хірурга, здатним розбиратися у питаннях воєнного

травматизму та допомагати ветлікарям в аналізі та узагальненнях, було прагнення і бажання «... забутись в роботі, відійти від обтяжливих переживань – «ворог народу...».

Поте досить скоро недовіра окремих співробітників штабу фронту до І. Поваженка зникла. Цьому сприяла не лише наполеглива робота, а й такі вагомі тогочасні життєві обставини та бойові операції, як сміливе рішення вивезти дружину із Остра, коли німці уже переходили на лівий берег Дніпра, вихід з оточення за прориву німців біля Кременчуга, успішне виконання завдань по евакуації фронтового ветеринарного складу в ході Барвенко-Лозовської операції січня 1942 р. та ін. Свідчення повної довіри до Івана Поваженка стала пропозиція вченому вступити до лав Комуністичної партії. Розмова представників парторганізації штабу фронту переконує не лише в політичних мотивах такого рішення, а й суто практичних: «Вам потрібно бути членом партії. Легше будуть сприймати ваші вимоги. Вам легше буде працювати...» [21, 148].

Після закінчення війни Іван Омелянович продовжував працювати на педагогічній і науковій ниві, очолюючи до 1977 р. кафедру хірургії нинішнього Національного університету біоресурсів і природокористування України. Далі був професором-консультантом, працював до останніх днів свого життя. Став автором шести монографій, трьох посібників з окремих питань патології тварин, співавтором багатьох підручників з хірургії. Фахівцям добре відомі такі його видання, як «Хвороби кінцівок тварин» (1987 р.), «Загальна ветеринарна хірургія» (1989 р.), «Спеціальна ветеринарна хірургія» (1991 р.). У 1992 р., вже після трагічної смерті Івана Омеляновича 21 квітня 1991 р., вийшов перший в державі підручник українською мовою «Загальна ветеринарна хірургія», де значна частина матеріалу підготовлена професором І. Поваженком.

За свою наполегливу працю Іван Омелянович нагороджений багатьма орденами і медалями. Його ім'я носить кафедра хірургії Національного університету біоресурсів і природокористування України. Усі, хто знав Івана Омеляновича підкреслюють його відданість науці і безкорисливість. Підтвердженням цього є той факт, що гонорари за підручники «Хвороби кінцівок тварин», «Загальна ветеринарна хірургія» вчений передав у фонд Миру [12, 48]. Його вирізняла повага і любов до студентів, які віддячували йому тим же.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В українській історіографії праці, які тією чи іншою мірою стосуються І. О. Поваженка висвітлюють лише окремі аспекти його життя і діяльності. Досі відсутня узагальнююча робота підсумовуючого характеру, що надає майбутньому дослідженню актуальності, новизни та практичного значення.

Шлях до науки Івана Поваженка був складним через особисті матеріальні труднощі, політичне та економічне становище у довоєнній Україні. Проте трудолюбство і завзятість сільського хлопця були помітними вже у студентські роки. Його наполегливі зусилля навчатися сприяли поступовим успіхам, які увінчались захистом дисертації та здобуттям наукового ступеня доктора ветеринарних наук і присвоєнням вченого звання професора.

Звинувачення та репресії, що випали на долю І. О. Поваженка 1938 р. не зламали його. Навпаки, вчений ще більше заглибився у наукові дослідження та педагогічну діяльність. Навіть перебуваючи на фронті, І. О. Поваженко поєднував практичну хірургію із науковою роботою. Він наполегливо працював і був відданий своїй роботі, поглиблюючи професійний досвід, який по закінченні війни сповна використав у науково-педагогічній діяльності.

Вклад Івана Поваженка у ветеринарію надзвичайно великий, адже результатом багаторічної праці стали численні спеціальні монографічні дослідження, статті, посібники, підручники тощо. Ним заснована Київська школа ветеринарних хірургів. Під керівництвом вченого захищено 25 кандидатських та 5 докторських дисертацій, автори яких стали знаними в науці фахівцями.

Незважаючи на нелегкі життєві випробування, багатолітню наполегливу і виснажливу працю, Іван Поваженко залишався справжнім наставником для молодшого покоління науковців та порадиником для колег. Життя навчило його виокремлювати добро і зло. Він завжди намагався бути справедливим, зберігав чистоту стосунків. З добротою і любов'ю впроваджував у життя свою педагогічну майстерність.

Життя і творча діяльність Івана Поваженка потребує більш детального і повного дослідження, яке може бути реалізоване у формі дисертаційної роботи.

Список літератури

1. Випускники Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К.: Світ Успіху, 2013. – 232 с.
2. Лановик Л. Зі спогадів Івана Омеляновича Поваженка / Л. Пановик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/15302>. – Назва з екрана.
3. Наукова школа хірургів // Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/10311>. – Назва з екрана.
4. Невідомі сторінки Київського ветеринарного інституту // Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/17364>. – Назва з екрана.

5. Кафедра хірургії імені академіка І.О. Поваженка // Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/1143>. – Назва з екрана.
6. Загальна ветеринарна хірургія: Підручник для студентів аграрних вузів IIIIV рівнів акредитації із спеціальності «Ветеринарна медицина» / І. С. Панько, В. М. Василенко, М. В. Рубленко, М. Г. Ільницький, В. Й. Іздепський, О. Ф. Петренко, В. П. Сухонос, Я. Г. Крупник / Білоцерківський державний аграрний університет. – Біла Церква, 1998. – 264 с.
7. Загальна ветеринарна хірургія / І.С. Панько, В.М. Власенко, М. В. Рубленко, М. Г. Ільницький, В. Й. Іздепський, О. Ф. Петренко, В. П. Сухонос, Я. Г. Крупник. – Біла Церква: Видво «КВЩ», 2008. – 324 с.
8. Коротка історія розвитку ветеринарної хірургії // Освіта аграрна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroosvita-online.com.ua/rozdiliposibnikiv/item/84-1-2-kоротка-istoriia-rozvytku-veterynarnoi-khirurhii>. – Назва з екрана.
9. Лубко М. Вчений з села Боярки / М. Лубко // Червоний Жовтень. – 1974. – 26 січня.
10. Остап'юк В. Вшанування знаного земляка / В. Остап'юк // Понад Тікичем. – 2006. – № 80, 24 жовтня.
11. Щербатюк О. Перший заслужений діяч України – з Лисянщини / О. Щербатюк // Прес-Центр. Громадсько-політичне видання. – 2010, 24 квітня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pres-centr.cк.ua/print/news-14511.html>. – Назва з екрана.
12. Міщишин Василь. Івану Омеляновичу Поваженку, видатному ветеринарному хірургу, професору – 100 років із дня народження / В. Міщишин, М. Потоцький // Ветеринарна медицина України. – 2001. – № 8. – С. 48.
13. Крот Ю. Г. Життя присвячене науці. До 85річчя академіка НАН України В.Д. Романенка / Г. Ю. Крот, В. І. Юшинець // Вісник НАН України, 2015. – № 11. – С. 98–103.
14. Ісаєнко В. Закономірні випадковості Валентини Назаренко / В. Ісаєнко // Ветеринарна медицина України. – 2014. – № 3 (217). – С. 7.
15. Демчук М. П. Досвід патріотичної діяльності дитячих та юнацьких громадських організацій (з досвіду роботи Боярського НВК) / М. П. Демчук // Плекаємо патріотів України (збірка статей освітян Черкащини з досвіду патріотичного виховання). – Черкаси: Видво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, 2011. – 116 с. – С. 13–17.
16. Демчук М. Атлас Лисянського району Черкаської області / М. Демчук, В. Ніщименко, В. Щербатюк. – К.: Синопис, 2008. – 32 с.
17. Щербатюк В. М. Лисянський державний районний історичний музей (путівник). – К., 1997. – 52 с.
18. Щербатюк В. М. Історія регіонів України: Лисянщина / В. М. Щербатюк. – К.: Логос, 428 с.
19. Край козацький. Довідник з історії Лисянщини / В. Щербатюк (кер. авт. кол.), О. Беззубець, К. Безрідна, О. Березовський та ін. – К.: Наукова думка, 2004. – 408 с.

20. Шевченків край: історико-етнографічне дослідження / В. Щербатюк (кер. авт. кол.), О. Березовський, С. Верговський, М. Демчук, В. Довбня, В. Колесник, Т. Конончук, В. Костенко, О. Кузьминець, В. Мельниченко, Ю. Нестеренко, Р. Свирида, Л. Хойнацька, Т. Чухліб, Н. О. Щербак, Н. М. Щербак. – К.: Наук. думка, 2009. – 546

21. Поважено І. О. «Ворог народу». Спогади доктора ветеринарних наук, професора Івана Омеляновича Поваженка (4.08.1901 – 21.04.1991) / І. О. Поваженко // Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій. – К.: Синопис, 2009. – 208 с. – С. 142–148.

22. Галузевий державний архів Міністерства оборони України (ГДА МО України). – Ф.Р. 3773, оп. 19823, спр. 16.

23. Щербатюк В. Антибільшовицький селянський повстанський рух в Україні 1920 р. в сучасній історіографії / В. М. Щербатюк // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2010. – Вип. 38. – С. 136–148.

24. Факультет ветеринарної медицини // Національний університет біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/1165/1>. – Назва з екрана.

Referenses.

1. Vipuskniki Nacional'nogo universitetu bioresursiv i prirodokoristuvannja Ukraïni [Graduates of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine]. Kyiv.: Svit Uspihu, 2013, 232. (in Ukraine)
2. Lanovik L. Zi spogadiv Ivana Omeljanovicha Povazhenka [From the memoirs of John Omelyanovych Povazhenka]. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://nubip.edu.ua/node/15302>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
3. Naukova shkola hirurgiv [Scientific School of Surgeons] // Nacional'nij universitet bioresursiv i prirodokoristuvannja Ukraïni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://nubip.edu.ua/node/10311>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
4. Nevidomi storinki Kiïvs'kogo veterinarnogo institutu [Unknown pages Kiev Veterinary Institute] // Nacional'nij universitet bioresursiv i prirodokoristuvannja Ukraïni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://nubip.edu.ua/node/17364>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
5. Kafedra hirurgii imeni akademika I.O. Povazhenka [Department of Surgery named after IA Povazhenka] // Nacional'nij universitet bioresursiv i prirodokoristuvannja Ukraïni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://nubip.edu.ua/node/1143>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
6. Pan'ko, I. S., Vasilenko, V. M., Rublenko M. V. (1998). Zagal'na veterinarna hirurgija [General Veterinary Surgery]. Bila Cerkva, 264. (in Ukraine)
7. Pan'ko, I. S., Vasilenko, V. M., Rublenko M. V. (2008). Zagal'na veterinarna hirurgija [General Veterinary Surgery]. Bila Cerkva: Vidvo «KVShh», 324. (in Ukraine)
8. Korotka istorija rozvitku veterinarnoï hirurgii [Brief History of Veterinary Surgery] // Osvita agrarna [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://agroosvita-online.com.ua/rozdili-posibnikiv/item/84-1-2-korotka-istoriia-rozvytku-veterynarnoi-khirurhii>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
9. Lubko M. (1974). Vchenij z sela Bojarki [A scientist from the village of Boyarka]. Kyiv, Chervonij Zhovten', 26. (in Ukraine)
10. Ostap'juk V. (2006). Vshanuvannja znanogo zemljaka [Honoring the famous countryman]. Kyiv, Ponad Tikichem, № 80, 24. (in Ukraine)
11. Shherbatjuk O. (2010). Pershij zasluženij dijach Ukraïni – z Lisjanshhini / O. Shherbatjuk [First Honored Ukraine - with Lysyanschyny / O. Shcherbatyuk]. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://pres-centr.ck.ua/print/news-14511.html>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)
12. Mishhishin V., Potoc'kij M. (2001). Ivanu Omeljanovichu Povazhenku, vidatnomu veterinarnomu hirurgu, profesoru – 100 rokiv iz dnja narodzhennja [John Omelyanovych Povazhenku, outstanding veterinary surgeon, Professor - 100 years from the birth]. Kyiv, Veterinarna medicina Ukraïni, № 8, 48. (in Ukraine)
13. Krot Ju. G., Jushinec' V. I. (2015). Zhittja prisvjachene nauci. Do 85richchja akademika NAN Ukraïni V.D. Romanenka [Life devoted to science. By the 85 th anniversary of academician VD Ukraine Romanenko]. Kyiv, Visnik NAN Ukraïni, № 11, 98–103. (in Ukraine)
14. Isaenko V. (2014). Zakonomirni vipadkovosti Valentini Nazarenko [Regularities chance Valentynu Nazarenko]. Kyiv, Veterinarna medicina Ukraïni, № 3 (217), 7. (in Ukraine)

15. Demchuk M. P. (2011). Dosvid patriotichnoї dijaj'nosti ditjachih ta junac'kih gromads'kih organizacij (z dosvidu roboti Bojars'kogo NVK) [Experience patriotic activities for children and youth NGOs (with experience Boyarsky SPC)]. Cherkasi: Vidvo Cherkas'kogo oblasnogo institutu pisljadiplomnoї osviti pedagogichnih pracivnikiv, 13–17. (in Ukraine)
16. Demchuk M. (2008). Atlas Lisjans'kogo rajonu Cherkas'koї oblasti [Atlas Lysyansky Cherkasy region]. Kyiv, Sinopsis, 32. (in Ukraine)
17. Shherbatjuk V. M. (1997). Lisjans'kij derzhavnij rajonnij istorichnij muzej (putivnik) [Lysyansky State District Historical Museum (guide)]. Kyiv, 52. (in Ukraine)
18. Shherbatjuk V. M. (1997). Istorija regioniv Ukraїni: Lisjanshhina [regions of Ukraine]. Kyiv, Logos, 428. (in Ukraine)
19. Shherbatjuk V., Bezzubec' O., Bezridna K., Berezovs'kij O. (2004). Kraj kozac'kij. Dovidnik z istoriї Lisjanshhini [Cossack land. Handbook of history Lysyanschyny]. Kyiv, Naukova dumka, 408. (in Ukraine)
20. Shherbatjuk V. (2009). Shevchenkiv kraj: istoriko-etnografichne doslidzhennja [Shevchenko's land: historical and ethnographic research]. Kyiv, Nauk. Dumka, 546. (in Ukraine)
21. Povazhenko I. O. (2009). «Vorog narodu». Spogadi doktora veterinarnih nauk, profesora Ivana Omeljanovicha Povazhenka (4.08.1901 – 21.04.1991) [enemies". Memories of Doctor of Veterinary Science, Professor John Omeljanovych Povazhenka]. Kyiv, Sinopsis, 142–148. (in Ukraine)
22. Galuzevij derzhavnij arhiv Ministerstva obroni Ukraїni (GDA MO Ukraїni). – F.R. 3773, op. 19823, spr. 16.
23. Shherbatjuk V. (2010). Antibil'shovic'kij seljans'kij povstans'kij ruh v Ukraїni 1920 r. v suchasnij istoriografii [Bolshevik peasant insurgency in Ukraine in 1920 in modern historiography]. Kyiv, Naukovij visnik: Zbirnik naukovih prac', Vip. 38, 136–148. (in Ukraine)
24. Fakul'tet veterinarnoї medicini [Faculty of Veterinary Medicine]// Nacional'nij universitet bioresursiv i prirodokoristuvannja Ukraїni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://nubip.edu.ua/node/1165/1>. – Nazva z ekrana. (in Ukraine)

ЖИЗНЬ УЧЕНОГО МОГЛА ОБОРВАТЬСЯ В РАЗГАР РЕПРЕССИЙ... К 115-ЛЕТИЮ ПРОФЕССОРА ИВАНА ПОВАЖЕНКО

В. М. Щербатюк, С. М. Ткаченко

Аннотация. *Первым в Украине звание «Заслуженный деятель науки Украинской ССР» Указом Президиума Верховного Совета СССР от 29 июня 1943 удостоен выдающийся украинский ученый в области ветеринарной хирургии Иван Емельянович Поваженко. Иван Емельянович - доктор ветеринарных наук, профессор, член-корреспондент и академик Украинской академии сельскохозяйственных наук (УАСН) до последних своих дней уделял внимание науке и подготовке молодых специалистов в Украинской сельскохозяйственной академии (ныне - Национальный университет*

биоресурсов и природопользования Украины). Исследовали непростой путь И. Е. Поваженко в науку; освещены безосновательные репрессии, понесенные молодым ученым в 1938 со стороны советской карательной системы; определена научная деятельность ученого в довоенные годы, период Второй мировой войны 1941 - 1945 гг. и после войны; показан вклад ученого в украинскую науку, в частности, в области ветеринарии; акцентировано внимание на чертах характера, присущих И. Поважено как ученому, педагогу и человеку.

Ключевые слова: *И. Е. Поваженко, ветеринарный хирург, историография*

LIFE SCIENTISTS COULD BREAK OFF IN THE MIDST OF REPRESSION...

BY THE 115-TH ANNIVERSARY OF PROFESSOR JOHN POVAZHENKA

V. M. Shcherbatyuk, S. Tkachenko

Abstract. *The first in Ukraine title "Honored Worker of Science of the Ukrainian SSR" Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on June 29, 1943 awarded the outstanding Ukrainian scientist in the field of veterinary surgery Ivan Omelyanovych Povazhenko. John Omelyanovych - doctor of veterinary sciences, professor, corresponding member and Academician of the Ukrainian Academy of Agricultural Sciences (UASN) to his last days, paid attention to science and the training of young specialists in the Ukrainian Agricultural Academy * (now - National Agriculture University of Ukraine). Unfortunately, in historiography to date no thorough research scientist famous figures from the village of Boyarka, the Cherkasy region. And this is due to the relevance of the work. The aim of this publication is an attempt to make up for the existing gap in the historiography of the study of the life and work I.O. Povazhenka. This goal we tried to achieve the following tasks: determine the status of research in the literature I. Povazhenka figures; reveal the difficult path country boy in science; highlight unfounded repression that they suffered young scientist in 1938 by the Soviet penal system; outline the scientific activities of the scientist in pre-war years, the period of the Soviet-German war of 1941 - 1945. And after the war; show the contribution of the scientist in Ukrainian science, particularly in the veterinary field; focus on traits inherent I. Povazhenku as a scholar, teacher and person.*

Keywords: *I. O. Povazhenko, veterinary surgeon, historiography*